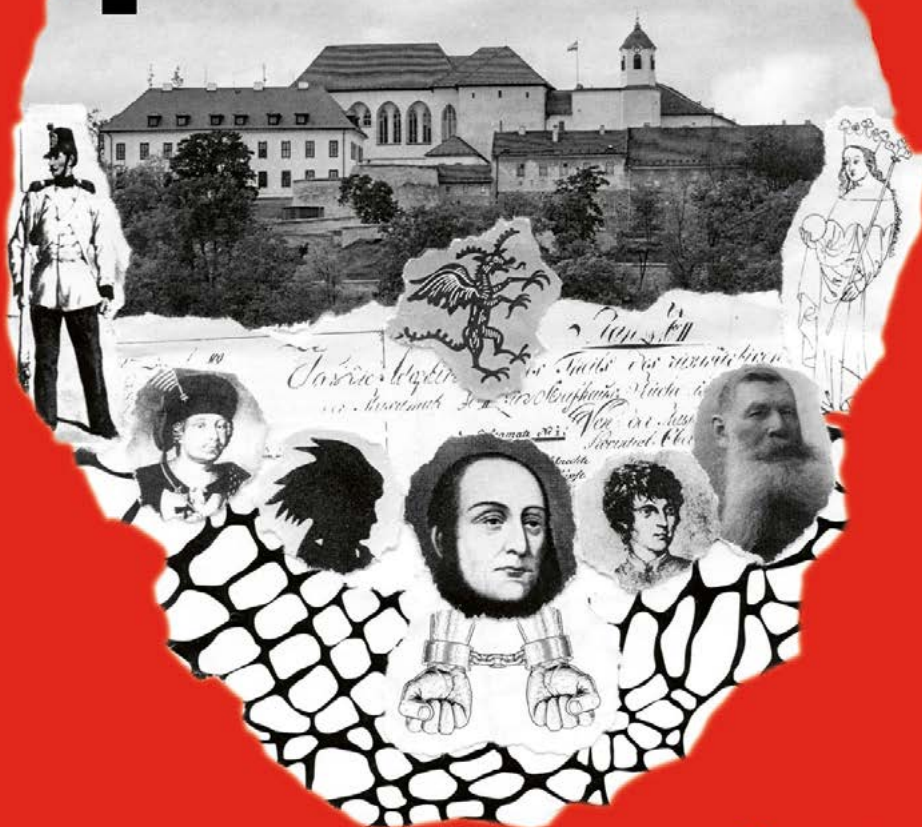

MICHAELA BYSTRÁ RADVANOVÁ

Špilberk v pověstech

Špilberk v pověstech

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Michaela Bystrá Radvanová

Špilberk v pověstech – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2024

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Špilberk v pověstech

MICHAELA BYSTRÁ RADVANOVÁ

 P R E S S

Chcete, aby příběh této skvělé knihy pokračoval i potom,
co ji dočtete? Tak ji pusťte dál do světa! Vše potřebné
se dozvíte na **www.restorio.cz**.

Albatros Media podporuje udržitelný rozvoj, který vrací použitým věcem smysl.
On-line antikvariát Restorio vaše knihy odkoupí a zaplatí vám ihned – nečekáte,
až se prodají. Získané peníze si můžete nechat, nebo si vyberete charitu, kterou jimi podpoříte.
V tom případě navýší Restorio částku o 20 %.

Text © Michaela Bystrá Radvanová, 2024
Illustrations © Michaela Bystrá Radvanová, 2024

Illustrations/Photos from Shutterstock © abeadev / Shutterstock.com (obálka); © Diego
Grandi / Shutterstock.com (obálka); © Christos Georghiou /
Shutterstock.com (obálka); © kaer_stock / Shutterstock.com (obálka); © abeadev /
Shutterstock.com (str. 4, 12, 22, 32, 44) © alyaBigJoy / Shutterstock.com (str. 32); © Bodega /
Shutterstock.com (str. 4); © dariodraws / Shutterstock.com (str. 32, 43); © dariodraws /
Shutterstock.com (str. 44, 57, 130); © Christos Georghiou /
Shutterstock.com (str. 44, 109); © kaer_stock / Shutterstock.com (str. 58, 74); © Terpsychore
/ Shutterstock.com (str. 157); © vexturo / Shutterstock.com
(str. 12, 21, 58); © Wonder-studio / Shutterstock.com (str. 157)

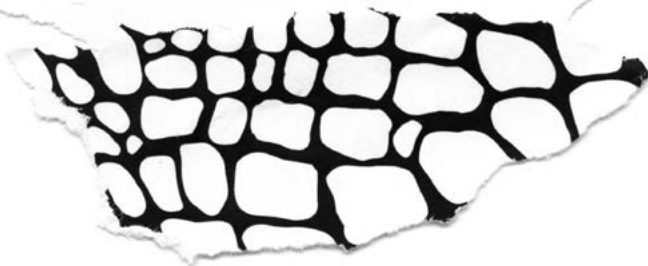
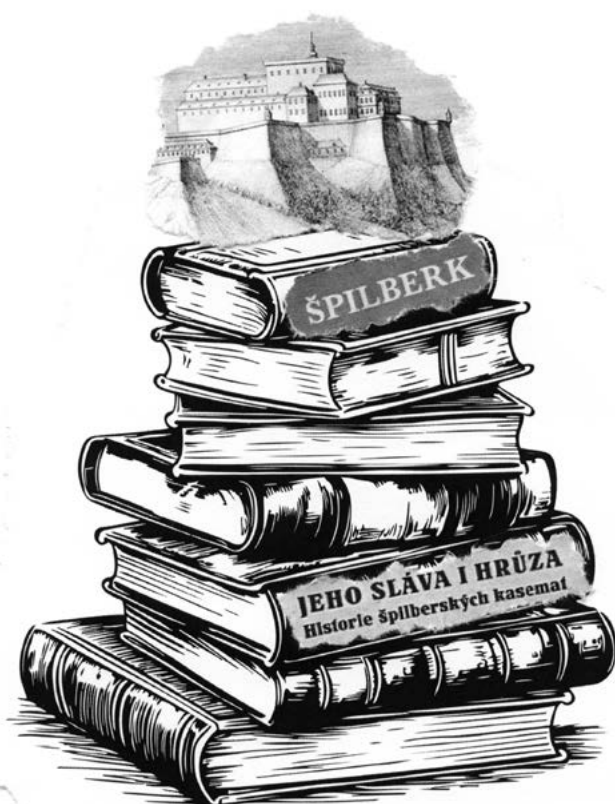
ISBN tištěné verze 978-80-264-5277-5
ISBN e-knihy 978-80-264-5235-5 (1. zveřejnění, 2024) (epub)
ISBN e-knihy 978-80-264-5288-1 (1. zveřejnění, 2024) (mobi)
ISBN e-knihy 978-80-264-5283-6 (1. zveřejnění, 2024) (ePDF)

Poděkování

Děkuji své redaktorce Petře Havelkové za nezměrnou trpělivost.

Věnování

Tuto knihu věnuji především svým rozmilým dětem, Filipovi a Elišce, dále pak všem bezejmenným vypravěčům hrůzostrašných příběhů a konečně i samotnému hradu Špilberk.

Koláže

Použité materiály

Str. 4

- Špilberk na vyobrazení z roku 1750
- Hřbety knih:
 - ✓ Costa-Rossetti, A. *Brněnský Špilberk zvláště kasematy a nejznamenitější věžňové tamní*. 1908.
 - ✓ Kolačik, L. *Špilberk*. 1919.

Str. 12

kapitola Hrad Špilberk

- Špilberk na fotografii z 21. stol.
- Legendární kolo z brněnské Staré radnice
- Část plánu horního patra leopoldinského traktu kasemat (20. stol.)
- Znak města Brna na vyobrazení z roku 1593

Str. 22

kapitola Kasematy

- Špilberk na vyobrazení z roku 1700
- Figuríny doživotně odsouzeného trestance a vězeňského dozorce (Expozice Kasematy na Špilberku, MuMB, 21. stol.)
- Část plánu horního patra josefínského traktu kasemat (1809)

Str. 32

kapitola Knižní průvodce – hrad a kasematy

- Špilberk na vyobrazení z roku 1593
- Hřbety knih:
 - ✓ Costa-Rossetti, A. *Brněnský Špilberk zvláště kasematy a nejznamenitější věžňové tamní*. 1898.
 - ✓ Kolačik, L. *Špilberk*. 1928.

Str. 44

kapitola Pověsti

- Špilberk na letecké fotografii z 21. stol.
- Text z plánu kasemat (1809)
- Brno na vyobrazení z roku 1700

Str. 58

kapitola Procházka po špilberských pověstech

- Špilberk na letecké fotografii z 21. stol.
- Brno na vyobrazení z roku 1700
- Osobnosti (zprava): Eliška Rejčka, František Trenck, Adelaide Filangieri, „utopený“ voják, Anton, Jan Jiří Grázl, Lennart Torstenson, Václav Babinský

ÚVOD	9
Hrad Špilberk	13
Tajemství vzniku jeho jména	15
Historie hradu	17
Kasematy	23
Vznik názvu a účel stavby	25
Historie špilberských kasemat	25
Knižní průvodce – hrad a kasematy	33
Období 80. let 19. století (Costa-Rossetti)	35
Období 20. let 20. století (Kolačík)	37
Období 70. let 20. století (Wágner)	37
Období 80. let 20. století (Čermák)	39
Srovnání knižních průvodců a shrnutí poznatků	40
Pověsti	45
Obecná charakteristika	47
Šíření	48
Typologie	49
Špilberské pověsti	51
Typologie špilberských pověstí	51
Specifika špilberských pověstí	53
Specifika pověstí z kasemat	56

Procházka po špilberských pověstech	59
Přemyslovci	61
Praporková věštba	61
Švédské obléhání	67
Torstenson a čarostřelec	68
Torstenson a čert	71
Studna	75
Historie hradní studny	75
Perun Hromovládce	76
Utopený voják	78
Bystrčí pekaři	81
Brilantový náhrdelník	83
Kasematy	86
Kryší kanál	86
Mučírna	88
Mokrý lůžka	91
Hladomorna	94
Josefínská kobka	98
Sekyrárna	104
Vězni	110
Anton	110
Václav Babinský	113
Adelaide Filangieri	126
Tomáš Grázl	131
František Trenck	139

ZÁVĚR **156**

Medailonek	157
Seznam použité literatury	159
Poznámky	163

ÚVOD

Vážení čtenáři,

pravděpodobně vás nepřekvapí, že mě hrad Špilberk a jeho legendy fascinovaly již od dětství. Kniha, kterou držíte v rukou, tedy nevznikla jednorázově, „živelně a nevědecky“, ale byla po mnoho let postupně sestavována z několika následujících základních kamenů.

Kámen první, největší a nejzákladnější, představuje moje absolventská práce *Špilberk v pověstech* (VOŠIKS, 1999) inspirovaná studijní praxí strávenou v Muzeu města Brna (MuMB), sídlícího dodnes právě na Špilberku. Tehdy jsem zjistila, že veškeré pověsti spjaté s brněnským hradem jsou pro budoucí generace přechovávány většinou pouze v podobě strohých vět v tištěných průvodcích nebo jen v ústním podání. Pokusila jsem se proto ony prastaré i novodobější příběhy nejen pečlivě shromáždit, ale zapátrat i po jejich reálné podstatě.

Jako důkaz, že moje snaha nebyla zcela marná, mohu předložit nejen diplom vystavený výše zmíněným vzdělávacím ústavem, ale také knihu *Špilberk v pověstech* (Doplněk, 2001), která k mé velké radosti ze studentského textu následně vzešla. Tuto historicky první sbírku výhradně špilberských legend s hrdostí považuji za druhý základní kámen publikace, kterou máte nyní před sebou.

Ale jen u knihy nezůstalo a jakožto členka amatérského divadelního souboru Dialog jsem byla nedlouho po jejím vydání postavena před nelehký úkol literární předlohu zdramatizovat a vytvořit z pestrobarevné látky špilberských legend „ryze brněnskou hru s rozvernými zpěvy a dovádíivými tanci“. Ta dostala rovněž již osvědčené jméno *Špilberk*

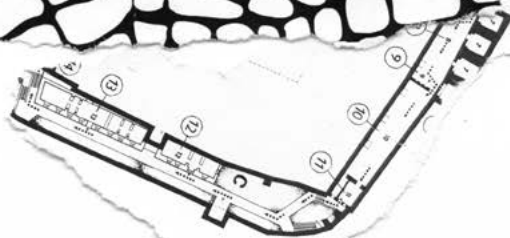
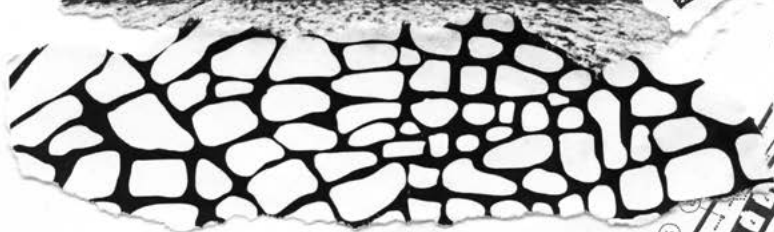
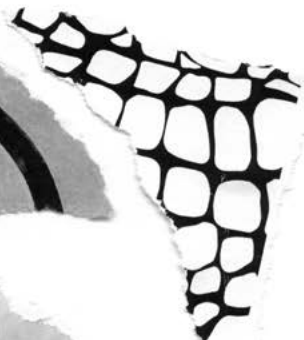
v pověstech (DS Dialog, 2005 až 2008) a stala se pomyslným třetím základním kamenem této nové knihy.

Při souběžném studiu muzeologie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity mi bylo třeba zvolit si nosné téma bakalářské (*Návrh oslav 100 let MuMB*, 2003) a magisterské (*Návrh inovace expozice Kasematy na Špilberku*, 2005) práce. Dodnes pokládám za kousek téměř husarský, že se mi do obou seriózních akademických „děl“ podařilo tematiku špilberských pověstí znovu nenápadně propašovat, a tím vytvořit čtvrtý a pátý imaginární základní kámen.

Na této pevné kamenné „mohyle“ je nyní vztyčena nová, léty cizelovaná a nově získanými informacemi nabitá, komentovaná sbírka pověstí vážících se k brněnské pevnosti: *Špilberk v pověstech*.

Kéž vám její četba přinese nejen hluboké poučení, ale i příjemné pobavení.

autorka

HRAD

Špilberk

Tajemství vzniku jeho jména

Opůvodu jména brněnského hradu se vedou spory již řadu let a existuje mnoho teorií jeho vzniku. První z nich vidí původ názvu v pohanských dobách, kdy naši předci uctívali mocného boha Peruna a na jeho počest prý zapalovali na vrcholu budoucího „špilberského“ kopce velké rituální vatry.

Druhá verze považuje za „autory“ názvu hradu německé kolonisty, kteří přišli na území dnešního Brna za vlády Přemysla Otakara II. ze Švábska a z Porýní a na pahorku pořádali již křesťanské svatodušní hry.

Třetí varianta pak posunuje datum vzniku jména až do období vlády Jana Lucemburského, který prý na pahorku pořádal honosné slavnosti a turnaje pro obveselení svého dvora. Tato teorie je však v rozporu s dobovými prameny, které (viz str. 17) spojují první zmínku o kopci jménem Špilberk s rokem 1279, jenž spadá již do období vlády krále Václava II. (nebo přesněji jeho poručníka Oty Braniborského) a nikoli Lucemburka Jana, který usedl na český trůn až ve 14. století. Onu rytířsko-romantickou verzi původu pojmenování hradu je proto třeba považovat spíše jen za zajímavou legendu.

Jedno však mají, i přes svou odlišnost, všechny tyto „teorie jména“ společné. Spojují totiž název kopce, jehož označení převzal po svém založení i hrad, s určitými hrami či slavnostmi, a to jak pohanskými, tak křesťanskými. Jestliže si blíže rozebereme slovo „Špilberk“, je nám důvod daleko jasnější. Dle výše uvedených vysvětlení se totiž skládá ze dvou německých slov, a to *Spiel* – hra a *Berg* – kopec. Význam jména by se dal tedy volně přeložit jako „kopec určený ke hrám“. Je tedy záhada původu jména brněnského hradu objasněna? Domnívám se, že nikoliv...

Mnohem zajímavější, logičtější a řadou překvapivých informací podloženou čtvrtou teorií přináší na základě svého výzkumu historik Rostislav Vermouzek, který upozorňuje na fakt, že název Špilberk¹ není v případě moravské metropole ojedinelý, ale kupodivu se vyskytuje poměrně často nejen na území Moravy² a Čech, ale i v Rakousku a Německu. Ovšem přesto má „náš“ brněnský Špilberk své prvenství, jelikož jako místní jméno se v našich zemích vyskytuje jen a pouze v tomto případě. Z toho lze odvodit, že *„obyvatelé z velké části Moravy (...) tuto brněnskou dominantu znali a podle ní pojmenovávali významné a nápadné kopce a výšiny ve svém okolí“*³.

Informace jistě zajímavá (zejména pro brněnské patrioty), nicméně pro vysvětlení původu jména hradu stále okrajová, ale to jen zdánlivě. Nenápadně totiž upozorňuje na důležitou skutečnost, že brněnský Špilberk byl pravděpodobně již od středověku důležitou součástí strážního systému na střední Moravě, využívajícího k signalizaci nebezpečí ohně⁴ zapalované na terénních útvarech z široka daleka dobře viditelných, o čemž svědčí také mnoho míst v blízkém okolí (a na dohled) nesoucích název odvozený od slova „stráž“⁵ (nebo přenesený význam slova „oheň“⁶).

Oprostíme-li se pak (alespoň částečně) od teorie, že původ jména hradu musí mít kořen výhradně v němčině, a vezmeme v potaz i latinské výrazy *specula* (stráž, hlídka, vyvýšené místo) a *speculum* (zrcadlo), možaika tajemného původu jména se začíná postupně skládat. Ale zpět k němčině! Latinské slovo *specula* přešlo do staroněmčiny ve formě *spialgal* a později jako podstatné jméno *spiegel* (opět zrcadlo) a sloveso *spiegeln*, jehož význam je kromě přímého „zrcadlení“ i „odrážení“ a v přeneseném významu tedy i „signalizování“.

Na základě výše uvedených skutečností lze konstatovat, že původní název brněnského hradu vycházel s největší pravděpodobností z jeho strážní funkce a mohl znít dříve jako *specula*, *speculum*, *Spiegelberg*..., z čehož v průběhu věků vzniklo dnešní označení Špilberk.

Historie hradu

První písemná zpráva vztahující se k hradu pochází z roku 1277. Jde o listinu krále Přemysla Otakara II., zakladatele stavby, v níž se však prozatím zmiňuje pouze o brněnské kapli (*Capella nostra Brunnensis*). Jméno „Špilberk“ se poprvé používá pro pojmenování kopce v roce 1279 a teprve o 21 let později, tedy v roce 1300, je poprvé v listině krále Václava II. doloženo splnutí názvu kopce a samotného hradu.

Špilberk byl od svého založení koncipován jako důstojné sídlo vládců Moravy, proto v jeho zdech příležitostně přebývala celá řada českých panovníků. Kupříkladu zakladatel hradu Přemysl Otakar II. zde sepsal svůj poslední dopis královně Kunhutě, než vybojoval svou osudovou bitvu na Moravském poli.

Král Václav II. zde pobýval častěji, proto také roku 1283 neváhal hrad vykoupit z područí Rudolfa Habsburského. Jeho syn Václav III. zde údajně slavil svou svatbu s polskou kněžnou Violou, avšak jeho násilnou smrtí roku 1306 vláda Přemyslovců na Špilberku končí.

Rezidencí moravských markrabat⁷ se stal hrad za vlády Lucemburků ve 14. století. V tomto období na něm pobýval i Karel IV. se svou první manželkou Blankou z Valois. Špilberk, jakožto zeměpanské sídlo, se tou dobou začal postupně proměňovat na strategicky velmi významnou pevnost. Jako takový sehrál důležitou roli v 15. století za husitských válek i v období sporů mezi králem českým a uherským, mezi Jiřím z Poděbrad a Matyášem Korvínem.

Následující století však hradu na slávě příliš nepřidalo. Ztratil totiž svůj vojenský význam a spolu s ním poklesl i zájem panovníků o Špilberk pečovat. Není proto divu, že pozvolna chátral.

Roku 1560 byl hrad prodán do vlastnictví města Brna, které se stalo jeho majitelem až do roku 1621, kdy došlo, po porážce českého stavovského vojska,

k jeho zkonfiskování a následné přeměně na císařskou zemskou pevnost. Téhož roku bylo na Špilberku uvězněno několik účastníků stavovského odboje. Šlo většinou o šlechtice a měšťany, které lze považovat za první větší skupinu „politických“ vězňů, jejichž příchod v podstatě zahájil vězeňskou „kariéru“ hradu.

Na sklonku třicetileté války, roku 1645, dokázal Špilberk, i přes svůj špatný stav a nepatrnou posádku, spolu s městem odolat tříměsíčnímu obléhání švédskou armádou, která měla několikanásobnou přesilu. Tato dodnes oslavovaná událost znovu připomněla někdejší strategický význam hradu, jenž byl z tohoto důvodu v následujícím století přebudován na mohutnou barokní pevnost⁸, která spolu s městem vytvořila jednotnou obrannou soustavu patřící k nejvýznamnějším na celé Moravě.

V roce 1673 byl Špilberk ustanoven na vězení „*sprostých zločinců, tuláků, zlodějů a uprchlých dlužníků*“, jejichž síly se mělo, dle nařízení císaře Leopolda I., využít k opevňovacím a rekonstrukčním pracím na budově hradu. Kromě těchto prostých trestanců přebývali proti své vůli ve špilberských celách i vězňové urození, státní úředníci a vysocí vojensští hodnostáři, kteří se z politických či jiných příčin prohřešili proti zákonům rakouské monarchie.

Později neblaze proslulé špilberské kasematy (více str. 25 až 31) dokončil v roce 1742 inženýr plukovník Petr Filip baron de Rochepine. Jejich původní účel byl čistě vojenský: měly sloužit jako úkryt pro hradní posádku a zároveň jako skladiště vojenského materiálu. Tento armádní zájem však postupně ustupoval zvyšujícím se požadavkům věznice.

V roce 1783 rozhodl císař Josef II. v rámci vězeňských reforem rakouské monarchie, že pouze ve dvou pevnostech v tzv. dědičných zemích (země Koruny české a Rakousko) budou zřízeny věznice pro zvlášť těžké zločince. Těmito objekty se z císařovy vůle staly Šlosberk ve Štýrském Hradci (pro rakouské zločince) a brněnský Špilberk (pro delikventy z Čech, Moravy, Slezska a o dva roky později i z Haliče). V důsledku to-

Hrad Špilberk

hoto rozhodnutí byly na hradě v následujících letech provedeny rozsáhlé stavební úpravy.

Pověst nedobytné pevnosti ztratil Špilberk definitivně v roce 1805, kdy jej zcela bez boje obsadil francouzský císař Napoleon. Na jeho rozkaz zničili vojáci při svém druhém pobytu, o čtyři roky později, některé z důležitých částí hradu jako např. bastiony, zbrojnice a částečně také zasypali hradní studnu (více na str. 75).

V roce 1820 předala vojenská správa Špilberk civilním úřadům a téhož roku se hrad stal pouze civilní věznicí. Svůj trest si zde v této době neodpykávaly pouze „kriminální živly“, ale také vězňové političtí: např. italští karbonáři (20. léta 19. století), příslušníci „Mladé Itálie“ (20.–30. léta 19. století) a polští revolucionáři (40. léta 19. století). Tak tomu však bylo pouze do roku 1855, kdy císař František Josef I. přikázal věznici zrušit. Během tří let byli všichni trestanci přemístěni do jiných věznic (muži do nové věznice Kartouzy u Jičína a dalších, ženy do věznice ve Valašském Meziříčí). Poté sloužila pevnost opět jako kasárna až do vypuknutí první světové války, kdy sem znova přicházeli především vojenští provinilci (např. zběhové), ale rovněž trestanci z řad civilního obyvatelstva. V období první republiky sloužil Špilberk československé armádě.

Za druhé světové války se z brněnského hradu na krátké období (1939–1940) stalo vězení německého gestapa. Současně zde probíhala rozsáhlá rekonstrukce celého objektu pro potřeby nacistické armády, které byl Špilberk, jakožto vzorová kasárna přestavěná v romanticko-historizujícím duchu, slavnostně předán v roce 1941 (více viz str. 108 až 109).

Roku 1959 hrad opustila československá armáda, aby tak definitivně uzavřela jeho vojenskou éru. Následovně ho získalo Muzeum města Brna (MuMB), které sem postupně přemístilo své rozsáhlé sbírky představující cenné kulturní dědictví města, z nichž v průběhu dalších let vytvořilo řadu

Špilberk v pověstech

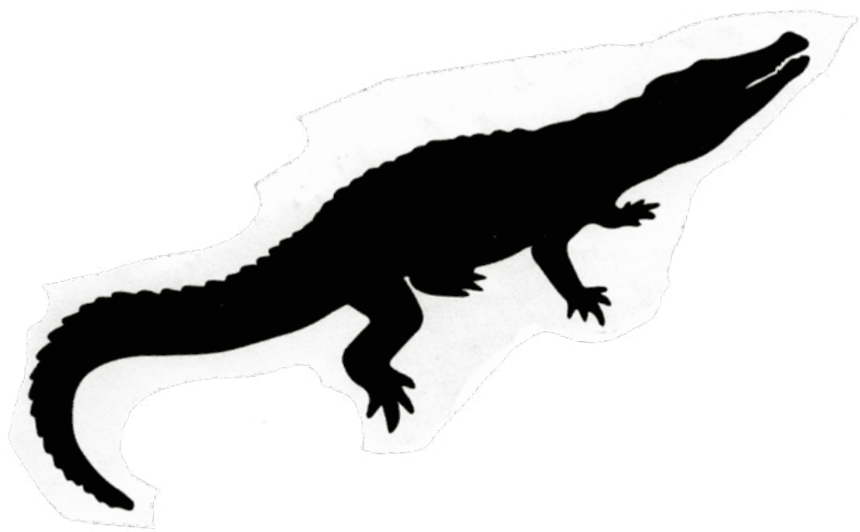
stálých expozic a výstav, jejichž účelem bylo tento odkaz zpřístupnit nejen obyvatelům města Brna, ale i široké veřejnosti. V souvislosti s popisovanými změnami proběhly v tomto období na Špilberku další stavební úpravy pro účely muzea, v rámci kterých došlo i k odstranění mnoha úprav pocházejících z druhé světové války (více viz str. 108 až 109).

V roce 1962 se hrad Špilberk stal národní kulturní památkou, a to nejen z důvodu své slavné přemyslovské a lucemburské minulosti, ale také k uctění památky těch, kteří byli v jeho zdech v průběhu staletí vězněni.

Od 80. let 20. století podstoupil Špilberk další rozsáhlou rekonstrukci, která byla završena až roku 2020 zpřístupněním bývalých vodojemů ve východním bastionu⁹.

V současné době se brněnský hrad těší značné pozornosti tuzemských i zahraničních turistů, pro které představuje velké lákadlo nejen v letních měsících, kdy jim kromě úžasných výhledů na město Brno a prohlídek jedinečných částí hradu¹⁰ nabízí i celou řadu kulturních akcí, jako jsou hudební¹¹ a divadelní¹² festivaly či přehlídka ohňostrojů¹³.

Kasematy

Vznik názvu a účel stavby

Dříve než se budu blíže zabývat historií těchto zajímavých špilberských prostor, ráda bych se zmínila o původu vzniku jejich názvu a o všeobecně platném významu tohoto slova.

Název „kasematy“ převzala spisovná čeština teprve v nedávné době, etymologický význam tohoto výrazu však není dosud zcela vysvětlen. Většina odborníků jej odvozuje z některého románského jazyka a shoduje se na významu jeho první části – *casa*, tedy dům. O původu a významu zbytku slova však dosud převládají pouze dohady a jeho vznik je přičítán buď latině (*casa armata* – doslova „ozbrojený dům“), italštině (*matta* – temný), španělštině (*matar* – zabíjet), francouzštině (*caser* – umístit), nebo řečtině (*chásma* – příkop).

Kasematy, coby stavby v dnešním slova smyslu, se objevují od 16. století jako nový prvek italské vojenské architektury a za svůj vznik vděčí rozvoji techniky palných zbraní. V tomto období byly názvem „kasematy“ označovány „malé valené klenuté prostory“ zapuštěné v kratších stranách obranných bastionů. V 17. a 18. století se tak nazývaly všechny klenuté objekty stavěné v tělese valového opevnění, které všeobecně sloužily jako úkryt posádky před bombardováním a od 18. století se využívaly také jako vězení mužstva a rovněž jako státní věznice.

Historie špilberských kasemat

Jak již bylo řečeno v kapitole o historii hradu (viz str. 17 až 20), špilberské kasematy vystavěl v 1. polovině 18. století známý pevnostní stavitel plukovník de Rochepine. Tyto klenuté dvoupatrové chodby zabraly severní

a jižní příkop, kdežto příkop východní a západní byl pouze zpevněn. Z tohoto důvodu představují špilberské kasematy *„svého druhu kuriozitu, neboť nevznikly jako součást valového opevnění, nýbrž překlenutím staršího hradního příkopu“*¹⁴.

Jak severní, tak i jižní části kasemat měly původně sloužit pouze jako úkryt pro vojenskou posádku a její výstroj a výzbroj. Z tohoto důvodu stavitel prostory opatřil velkým počtem světlíků, které zajišťovaly přívod čerstvého vzduchu a alespoň minimálního množství denního světla.

Severní kasematy tvořily zdvojené chodby s tloušťkou zdi nejméně jeden metr, které (počítáme-li s oběma patry) měřily na délku přibližně 109 metrů. Dle zachovaných dobových dokumentů se do těchto prostor mohlo, v případě ohrožení, ukrýt až 1200 vojáků.

Chodby jižních kasemat zabíraly „pouze“ asi 102 metry a jejich struktura byla o něco jednodušší. Nízkým spodním patrem procházel odvodňovací kanál (více viz str. 87 až 88), spojující západní a východní část příkopu. Chodby v horním patře, se šířkou dosahující téměř sedm metrů, sloužily v době, kdy byl Špilberk ještě vojenskou pevností, jako skladiště zásob i jako obří pekárna, která mohla chlebem ze svých čtyř pecí nakrmit až 5000 osob.

Když inženýr de Rochepine celou složitou stavbu v roce 1742 dokončil, nebylo již město Brno v bezprostředním nepřátelském ohrožení. Podzemní prostory proto od té doby plnil namísto hradní posádky pouze vojenský materiál. Tento stav přetrval až do roku 1783, kdy se Špilberk stal, v důsledku dekretu císaře Josefa II., věznicí pro delikventy z českých zemí a od roku 1785 i z Haliče.

Na císařův rozkaz se pro umístění trestanců vyklidila hlavní třípatrová vězeňská budova v západním příkopu a pro potřeby věznice bylo upraveno také horní patro severních kasemat. Podoba budovy v západním příkopu

Kasematy

je známa z plánů pocházejících z 1. třetiny 18. století. Nacházela se mezi vchodem do severních kasemat a mostem, který vedl do západního křídla pevnosti. Její horní část, první dvě patra, původně sloužila pro ubytování takzvaných státních vězňů, provinilých příslušníků šlechtického stavu a úředníků. V přízemí stavby, v temnicích, si pak svůj trest odpykávali prostí zločinci, kteří museli pracovat na úpravě pevnosti.

Když hrad na konci listopadu 1783 převzal do své správy apelační soud a moravskoslezské gubernium v Brně, nacházel se v horním patře vězeňské budovy byt pro vrchního správce věznice (tzv. profouse) a místnosti pro dva dozorce. Zbývající prostory budovy byly schopny pojmout až 28 trestanců. Pro očekávané nově příchozí se upravovaly současně i podzemní temnice, které po svém dokončení pojalý dalších 38 osob.

V zadním příkopu za mostem vznikla také menší přízemní budova s jednou celou pro osm trestanců a dva dozorce. Celková kapacita věznice činila tehdy 82 míst pro řadové vězně a šest až osm míst pro trestance státní. Všechny mělo pod dohledem osm dozorců a dva profousové.

Začátkem roku 1784 prostory vězení postupně zaplňovali odsouzení z Čech, Moravy a Slezska, aby si zde „odseděli“ svůj, většinou dlouholetý, či dokonce doživotní, trest.

Zároveň se intenzivně pracovalo na úpravě horního patra severních kasemat, které vojsko vyklidilo již roku 1783. Hlavní chodbu rozdělovalo napříč několik tlustých zdí, čímž vzniklo pět velkých cel a dvě místnosti pro dozorce, každá na jednom konci chodby. První odsouzení přišli do těchto prostor v létě roku 1784, kdy celkový počet špilberských vězňů přesáhl 90 osob. Také z těchto důvodů se stalo nezbytné přestavět střední část hlavní vězeňské budovy na špitál, neboť bývalá vojenská nemocnice již těmto účelům nepostačovala.

V roce 1784 vykonal prohlídku perspektivně se rozrůstající věznice císař Josef II. osobně. O den později vydal na základě této oficiální návštěvy

rozkaz, aby byli doživotně odsouzení trestanci věznění pouze v „*nejhlubších a nejhorších kasematech*“, kde se pro ně vybudovaly malé dřevěné komůrky, v nichž většinou strávili zbytek svého života. Tato forma trestu patřila ve své době k nejtěžším, neboť trest smrti dal císař Josef II. záhy po svém nástupu na trůn zrušit.

Také chodby jižních kasemat vojsko postupně vyklidilo, takže se roku 1785 mohla uskutečnit přestavba horního patra. Silné zdi jej dělily na úzkou komunikační chodbu, místnosti pro dozorce a vězeňské cely pro ty, jež byli odsouzeni na určitý čas.

Nesmím se také zapomenout zmínit o vězení pro ženy, jež na Špilberku vzniklo roku 1784 v tzv. hornverku (více viz str. 93 až 94). Jednalo se o jakési menší kasematy umístěné ve vnější části opevnění na úpatí kopce. První žena sem přišla ještě téhož roku, ovšem do konce roku následujícího se počet vězeňkyň zvýšil pouze o šest osob.

Špilberská věznice spadala sice od roku 1783 pod civilní správu, k oficiálnímu předání však došlo až o dva roky později 30. listopadu 1785. Veškerí odsouzení v té době žili (nebo spíše živořili) v hlavní vězeňské budově v západním příkopu, dále pak obývali obě patra severních kasemat, horní patro kasemat jižních a hornverk, tedy vězení pro ženy. Celkový počet vězňů v té době činil 161 osob (53 mužů ve vězeňské budově v příkopu, 101 mužů v obou patrech kasemat severních a sedm žen v hornverku). Věznice tedy nebyla plně obsazena, čekala ještě na 83 odsouzců.

Jižní kasematy se téměř neužívaly. Jejich chodby se začaly plnit až za vlády císaře Leopolda II., kdy celkový součet vězňů přesáhl 200 osob. Tato skutečnost je pravděpodobně jedním z důvodů, proč byly jižní kasematy později označovány jako „leopoldinský“ trakt, kdežto severní jako trakt „josefínský“.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Špilberk v pověstech.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.